

Ulla-Riitta Kauppi
14.5.1992

RAPORTTI MATKASTA KAAKKOIS-SUOMEN LINNOITUKSIEN TYÖMAILLE SEKÄ SAVON JA POHJOIS-KARJALAN ERÄILLE HISTORIALLISEN AJAN KIINTEILLE MUINAISJÄÄNNÖKSILLE 12 - 13.5.1992.

Matka, työnimeltään "Linnareissu" oli jokavuotinen Kaakkois-Suomen linnoituksiin ja sotahistorian kiinteisiin muinaisjäännöksiin suuntautunut katselmus, jonka yhteydessä

- tutustuttiin käynnissä oleviin kunnostustöihin (Utti, Taavetti, Kärnäkoski) ja sovittiin paikallisen työnjohdon kanssa sekä rakennusteknisessä että rakennushistoriallisessa mielessä ilmeinen ongelmien ratkaisusta,

- neuvoteltiin museoviraston aluesuunnittelijoiden Heimo Pajusen (Kymenlaakso) ja Hannu Poutiaisen (Savo ja Pohjois-Karjala) kanssa mahdollisista uusista, aluetyöllisyyksi otettavista kohteista.

Matkalla olivat mukana Helsingistä arkkitehti Esko Vormala, tutkija Helena Taskinen ja tutkija Ulla-Riitta Kauppi, Kouvolasta aluesuunnittelija Heimo Pajunen, Savonlinnasta aluesuunnittelija Hannu Poutiainen ja tutkija Matti Laamanen sekä kunkin kohteen paikallinen työnjohto. Matka tapahtui Helena Taskisen autolla.

Utin linnoitus:

Matkan ensimmäisenä kohteena oli Utin linnoitus, jossa on edetty muurien päällä, vallihautoissa sekä etuvarustuksella olleen vesaikon vesaikon poistosta sortuneiden rakenteiden korjaukseen.

Muuria korjattaessa on paljastunut kaksikertainen rintamuurin kiveys.

Utin linnoituksen informatiivtaulu on uusittava. Paikalla oleva, 1970-luvulla museoviraston toimesta laitettu, laminoitu taulu on kellastunut ja kärsinyt kosteusvaurioista.

Taavetin linnoitus:

Taavetin linnoituksen sitadellin työmaa on pysähdyksissä. Sen uudelleen aloittamisen ajankohta ei ole tiedossa.

Työmaan jäljiltä maiseman siistiminen on tekemättä.

Käytiin tutustumassa maastossa varsinaisen linnoituksen raunioihin sekä siellä tehtyjen raivaustöiden vaikutukseen

linnoitusraunion esillesaamiseen. Kohde on erinomainen esimerkki siitä, kuinka tärkeää raivaustyö on. Vasta nyt on havaittavissa se, että Taavetin linnoituksesta on säilynyt hämmästyttävän suuri osa, mutta se on ollut hautautunut kasvillisuuden peittoon. Vuosi vuodelta etenevien raivausten avulla saadaan linnoitusraunio kokonaan esille ja se voidaan konservoida. Tällöin ristiriitatilanteet kaavoittajien kanssa vältetään.

Kärnäkosken linnoitus:

Työt ovat käynnissä Kärnäkosken linnoituksen lounaisella puolustusmuurilla. Siihen liittyvissä kaivauksissa on paljastunut tuhoutunut poterni, joka on niin rikkoutunut, että mittausten tekeminen jäännöksistä on mahdotonta. Korjaustyön pohjana käytetään Venäjän arkistoista saatuja piirustuksia, joita verrataan paikan päällä olevaan tilanteeseen.

Kärnäkosken linnoituksen maita oli tarjottu museovirastolle ostettavaksi. Maat omistaa Kymmene Oy ja niiden lunastamista varten oli olemassa määräraha, joka on nyt palautunut Valtiokonttoriin käyttämättömänä.

Päätettiin ottaa maiden lunastusasia on otettava uudelleen esille. Muinaismuistoalueeksi tulee saada koko alue Vuorilinnakkeesta alkaen. Kun alue kertaostolla saadaan museovirastolle, vältetään vuosittain maksettavasta korvausmaksuista.

Sovittiin, että Kauppi käynnistää asian uudelleen maanomistajan ja lakimies Inari Paukkulan kanssa. Sittemmin asiaa on harkittu uudelleen ja todettu, että sen henkilön, jonka hoitoon asia alunperin uskottiin, tulee hoitaa se loppuun saakka.

Päätettiin, että Kärnäkosken linnoituksen opastaulu on pikaisesti uusittava. Kauppi hoitaa asiaa Tiina Grahnin kanssa.

Ristiinan Kaitajärven venäläiset varustukset:

Tutustuttiin Ristiinassa Kaitajärven rannalla oleviin venäläisiin, todennäköisesti juuri ennen 1. maailmansotaa rakennettuihin varustuksiin, joita museoviraston Etelä-Savon aluesuunnittelija Hannu Poutiainen on esittänyt työllisyystöinä raivauskohteiksi.

Varustukset ovat vaatimattomia juoksuhautakaivantoja, joiden muinaismuisto- ja nähtävyydsarvo ei ole erityisen merkittävä.

Todettiin, että raivaustoimenpiteet ovat tarpeen, jotta kohde voitaisiin inventoida, muutenhan se on umpimetsässä. Sen sijaan jatkotoimet tulee ratkaista valtakunnallisen kokonaisinventoinnin ja suojeluluokituksen yhteydessä.

Kaitajärven varustukset sijaitsevat alueella, joka on

lisääntyvät kesämökkirakentamisen kohteena ja siksi päätös niiden mahdollisesta suojelusta tulisi tehdä pikaisesti.

Juvan Pekurilanjoen silta:

Aluesuunnittelija Hannu Poutiaisen toimesta on otettu kunnostuskohteeksi Juvan Pekurilanjoen kivisilta, joka on rakennettu 1926.

Silta on rakennettu muotoon hakatuista graniittilohkareista holvaten ja itse siltarakenne on säilynyt hyvin. Sillan kaiteet, jotka ovat kivipilareihin kiinnitetyjä metalliputkia ovat osittain rikkoutuneet. Niitä ollaan nyt kunnostamassa.

Päätettiin, että sillan meteallikaiteet maalataan mustiksi tai grafiitinharmaiksi.

Brahenlinna:

Siistimistyö, jota on tehty aluetyöllistettävien voimin on päätymässä.

Brahenlinnan opastaulu on kärsinyt kosteudesta ja sen muovisuojus on rikkoutunut. Taulu tulisi uusia pikaisesti.

Brahenlinnan taulussa on seuraava teksti:

Kristiina kuningattaren luovutettua kreivi Pietari Brahelle lahjoitusmaana alueita Ristiinan, Mäntyharjun ja Hirvensalmen pitäjistä v. 1640, aloitti kreivi linnan rakentamisen linnan rakentamisen Pellosniemen läänityksiensä hallintokeskukseksi.

Rakentamista valvoi lääninvouti Hans Bomgardh ja kiviä tuotiin linnan tarpeisiin jopa soutamalla yli Saimaan Lintuniemestä. Palkattomat talonpojat olivat haluttomia rakentamaan tätä "aatelislinnaa" keskelle sydän-Savoaa. Vuosikymmenien työn jälkeen se jäi keskeneräiseksi.

Tiilinen ja puinen n. 200 neliömetrin laajuinen kolmikerroksinen linna valmistui asuttavaan kuntoon v. 1657. Alimman kerroksen tuvissa asuivat vartiomiehet ja veronkantajat, keskikerroksessa piiat ja rengit, ylin kerros oli läänitysvoudin käytössä.

Läänitys peruutettiin Ruotsin valtiolle v. 1688.

Brahenlinnan sotilaallinen merkitys oli vähäinen: 4 kanuunaa, 45 muskettia, 4 peistä, 4 keihästä, 1 sotalippu ja 1 rumpu. Aseita varten oli ruutikellari.

Linna jäi autioksi isonvihan (1700 - 1721) aikana ja se rappeutui, siitä otettiin tiilet ja puutavara ns. everstin virkataloon, joka sijaitsi kirjoituksen mukaan "kappaleen matkaa linnasta, kirkon ohi rantaan päin ja suvea kohti."

Kataanmäen vallit:

Tutustuttiin Kataanmäen venäläisiin varustuksiin, joiden osalta todettiin samaa kuin Ristiinan Kaitajärven venäläisten linnoituslaitteidenkin osalta.

Kesälahden Raikuun muinaisjäännökset:

Kesälahdella Raikuun kylässä todettiin olevan Raikuunkankaan, Martinlammen, Kivilammen, Särkipukron, Salmenmäen ja Törönsuon alueella seuraavia historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä:

- **Raikuun tie**, joka lienee peräisin 1700-luvun lopulta. Kyseessä on mutkainen historiallinen tie, jonka oikaisemista tiepiiri nyt suunnittelee siten, että tielinja rakenneaisiin muutaman kymmenen metriä pohjoisemmas Kivilammen yli. Tämä tuhoaisi venäläiset varutukset ja rannassa olevan Salpalinjan kivimuurin - historiallisesta maisemasta puhumattakaan.

- **Raikuun kanava**, joka yhdistää Kivilammen ja Martinlammen ja lienee niinkään peräisin 1700-luvulta. Edellämainittu Raikuun vanha tie kulkee kanavan yli. Kanavan rakenteet ovat hyvin säilyneet. Ne ovat matalia kylmämuureja. Itse kanava lienee matala veneväylä, jota nyt on suunniteltu vesipiirin toimesta ruopattavaksi ja laajennettavaksi purjeveneilyreitiksi.

Todettiin, että ruoppaus aiheuttaisi kanavan rakenteen sortumisen ja laajennus rikkoisi kanavan penkereelle rakennetun Salpalinjan panssariestein.

- **Raikuunkankaan venäläisen varustukset 1. maailmansotaa edeltävältä ajalta**. Varustukset ovat pitkiä kaivantoja, joissa on myös louhittua kalliota. Kaivantojen yhteydessä on ollu vieläkin havaittavissa olevia kivääriasemia.

- **Salpalinjan panssarieste, kivimuurit ja bunkkerit 2. maailmasodan ajalta**. Raikuun kylän kohdalla Salpalinjaa on kaikkiaan kahdeksan betonibunkkeria, tunneli sekä niiden takana asemat neljälle raskaalle mörssärille, jotka kaikki ovat edelleen maastossa nähtävissä, korkeimmillaan n. 4 m. kivimuureina. Panssarieste sijaitsee kanavan rannalla yksityisellä maalla.

Kaiken kaikkiaan Raikuun kylän muinaismuistoalue seijoittuu 15 maanomistajan maille.

Todettiin, että alueen muinaismuistojen inventoinnin suorittamasta varten on raivattava pusikoita venäläisten varustusten ja Salpalinjan alueelta. Viimemainitun osalta päätettiin ottaa yhteys myös puolustusvoimiin, jotta varmistettaisiin, ettei sillä taholla ole metsänraivaukselle mitään esteitä.

Todettiin, että Raikuun alue kaikkine muinaismuistoineen ja

luonnonmaisemineen olisi syytä rauhoittaa ja nähtävyyshankkeisiin voitaisi viitoittaa opastettu reitti yhteistyössä maanomistajien kanssa.

Stedingkin vallit:

Juvalla sijaitsevat Kustaan sodan aikaiset Stedingkin vallit sijoittuvat siten, että osa valleista on vaurioitumassa rakennettavan omakotialueen ja siihen liittyvän tien vuoksi.

Valleilla on Savon Prikaatin muistomerkki sekä erillinen taulu, jossa on seuraava teksti: "Kustaa III:n sodan aikana 1789 Juvalla käytiin taisteluja venäläisiä vastaan. Savon prikaatia johti tuolloin eversti, vapaaherra Kurt von Stedingk, joka teetätti vallituksia kirkon seudun tienristeyksen suojaksi ja Kojonkankaalle Sala- ja Jukajärven väliin ja näin syntyivät nk. Stedingkin vallit."

Taulu on uusittava alueen kokonaishoidon yhteydessä. Muinaismuistoasiasta Poutiainen on yhteydessä kaavottajaan.

Yhteenveto:

Matkan aikana kiteytyi selkeä mielikuva siitä, että varsinaisia linnoituksia lukuunottamatta Itä-Suomen historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi on tekemättä. Vain Etelä-Savon osalta on ilmestynyt v. 1987 Etelä-Savon seutukaavaliiton julkaisu "Etelä-Savon puolustusvarustukset historiallisella ajalla".

Valtakunnallinen perusinventoinnin puute puolestaan aiheuttaa ns. palokunta-ilmion: kaavoitus- tms. asioiden yhteydessä joudutaan tekemään suojelua koskevat ratkaisut yksittäistapauksina ilman kokonaisvaltaista suojeluohjelmaa. Näin joudutaan myös haaskaamaan aikaa matkoihin erillisiin kohteisiin, kun ratkaisuja ei voida tehdä paikallisin voimin kaavottajan ja maakunta- tai aluemuseoiden yhteistyönä.

Aluesuunnittelija Hannu Poutiainen kertoi Etelä-Savon lääninliiton toimesta on alkanut tänä keväänä edellämaitun Seutukaavaliiton julkaisun täydennystyö. Osin lääninliiton, osin muutaman kunnan varoin on inventointityöhön palkattu FK Martti Koponen. Kyseessä on kuitenkin inventoinnin täydentäminen, joten suojeluohjelma jää edelleen tekemättä. Sitäpaitsi valtakunnallinen suojeluohjelma onkin museoviraston tehtävä.

Todettiin, että Itä-Suomen lääninliittojen kanssa tulee saada vastaava inventointityö käyntiin ja museoviraston ohjattava sitä valtakunnallisessa mielessä. Näin inventointimenetelmät olisivat yhteiset ja lopputuloksena olisi keskenään hyvin yhteensopivat alueelliset inventoinnit.

Päätettiin esittää rakennushistorian osastolle, että

Lääninliitot kutsuttaisiin elo- syyskuussa asiaa koskevaan yhteiseen neuvonpitoon, jossa myös FK Koponen esittelisi Etelä-Savon alueella käynnissä olevaa inventointityötä sekä aluesuunnittelijat Pajunen ja Poutiainen kertoisivat raivaustyön ja inventoinnin yhteistyöstä.

Museoviraston tulee käynnistää inventoinnin ohjaamisen ohella suojeluluokituksen laatiminen. Sen tulisi käsittää puolustusvarustusten osalta ainakin Itä-Suomi.

Suojelukriteereinä tulee pitää:

- kohteen rakennus- ja tapahtumahistoriallinen merkittävyys sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla,
- kohteen kunto ja kunnostuskelpoisuus,
- kohteen biologinen mahdollisuus säilyä kunnostuksen jälkeen,
- kohteen saavutettavuus.

Suojeluluokituksen laatiminen museovirastossa edellyttää puolustusvarustusten osalta sotahistorian asiantuntemusta ja siksi konsultin palkkaamista työhön mukaan samaan tapaan kuin tähänkin ansti on ollut paikallisissa yhteyksissä. Konsulttina on toiminut ev. ltn. evp. Anssi Vuorenmaa.

Helsingissä, 15.5.1992

Ulla-Riitta Kauppi